

Silsile-i nesebin ortasında, bir dedenin yerinde kendini farz et, otur.

İ'lem eyyühe'l-aziz! İlim ve yakîn şümulüne dâhil olan ahval-i maziye ile şek perdesi altında kalan ahval-i istikbaliye arasında şöyle bir mukayese yap:

Silsile-i nesebin ortasında, bir dedenin yerinde kendini farz et, otur. Sonra mevcudat-ı maziye kafilesine dâhil olan ecdadınla henüz istikbal rahminde kalıp da peyderpey vücuda çıkan evlat ve ahfadın arasında bir tefavüt var mıdır? İyice bak! Evvelki kısım ilim ve itkan ile Sâni'in masnuu olduğu gibi ikinci kısım da aynen o Sâni'in masnuu olacaktır. Her iki kısım da Sâni'in ilmi ve müşahedesini altındadır. Bu itibarla, ecdadın iadeten ihyası, evladının icadından daha garib değildir. Belki daha ehvendir.

İşte bu mukayeseden anlaşıldı ki: Vukuat-ı maziye, Sâni'in bütün imkânat-ı istikbaliyeye kâdir olduğuna şehadet eden birtakım mu'cizelerdir.

Evet, kâinat bostanında görünen şu mevcudat ve ecrâm, Hâlıklarının her şeye kadîr ve her şeye alîm olduğuna delâlet eden hârikalardır.

Kezâlik nebatat ve hayvanat; envaıyla, efradıyla, Sâni'lerinin her şeye kâdir olduğuna şehadet eden sanat hârikalarıdır. Evet, kudretine nisbeten zerrat ile şümus mütesavi olduğu gibi yaprakların neşriyle beşerin haşri de birdir. Ve keza ağaçların çürümüş dağılmış yapraklarının iadeten ihyası arasında fark yoktur.

İlim ve yakîn şümulüne dâhil olan ahval-i maziye ile şek perdesi altında kalan ahval-i istikbaliye arasında şöyle bir mukayese yap:

Bu cümle bize şunu anlatıyor: Bir şey, başka bir şeyle kıyas edilecektir ve bu iki şeyin vasıfları açıkça belirlenmiştir. Bir tarafta, "ilim ve yakîn şümulüne dâhil olan ahval-i maziye" vardır; yani kesin olarak bilinen geçmiş hâdiseler: ecdadımız, daha önce yaşamış insanlar ve geçmişte yaratılmış bütün varlıklar.

Diğer tarafta ise “şek perdesi altında kalan ahval-i istikbaliye” bulunur; yani şu an bize göre örtülü ve şüpheli görünen gelecek hâdiseler: henüz doğmamış nesiller, ileride olacak yaratılışlar ve haşir (yeniden diriliş).

Sözün özü şudur: Kesin bildiğin geçmiş ile şüpheyile baktığın geleceği karşılaştır. Bu cümle henüz kıyasın kendisini yapmaz; sadece sahneyi kurar ve “şunları şunlarla kıyas edeceğiz” der.

Silsile-i nesebin ortasında, bir dedenin yerinde kendini farz et, otur. Sonra mevcudat-ı maziye kaflesine dâhil olan ecdadınla henüz istikbal rahminde kalıp da peyderpey vücuda çıkan evlat ve ahfadın arasında bir tefavüt var mıdır? İyice bak!

Kendini nesep zincirinin ortasında, bir dede makamında düşün. Arkanda geçmişe karışmış ecdadın var; önünde ise henüz doğmamış ama zamanı geldikçe dünyaya gelecek evlatların ve torunların bulunuyor. Şimdi dikkatle bak: Geçmişte yaşamış olan ataların ile gelecekte yaratılacak olan neslin arasında hakikatte bir fark var mı? Yoktur.

Evvelki kısım ilim ve ittikan ile Sâni’in masnuu olduğu gibi ikinci kısım da aynen o Sâni’in masnuu olacaktır.

İlim; Allah’ın her şeyi kuşatan bilgisiyle, her varlığı bilinerek, ölçülerek ve planlanarak yaratmasıdır. **İttikan** ise bir işin en sağlam, kusursuz, intizamlı ve mükemmel şekilde yapılması demektir.

Geçmişteki varlıklar **ilimle** takdir edilmiş ve **ittikan** ile kusursuz bir sanat içinde yaratılmıştır; bunu göz görür, akıl kabul eder. Sonra peyderpey vücuda çıkan evlat ve ahfadına bak: Onlarda da aynı ilmin takdiri ve aynı kusursuz sanat açıkça görünür.

Üstadımız meseleyi öyle sağlam bir şekilde örüyor ki, adım adım ilerleyerek insanı inkâr edilemez bir hakikate ulaştırarak.

Her iki kısım da Sâni’in ilmi ve müşahedesi altındadır.

Her iki kısım da Sâni’in ilmi ve müşahedesi altındadır; yani geçmişte yaşamış olanlar da, henüz vücuda gelmemiş olanlar da Allah’ın her şeyi kuşatan ilmi ve nazarı içindedir. Hiçbir

varlık O'nun bilgisinden çıkmaz; ne geçmişte kalan bir fert unutulmuştur ne de gelecekte yaratılacak olan bir varlık O'na meçhuldür.

Biz geçmişini olmuş bitmiş, geleceğini ise bilinmez görürüz; fakat bu fark bizim sınırlı bakışımızdan kaynaklanır. Allah için ise geçmiş ve gelecek birdir; hepsi ilm-i ezeldi hazır ve her an müşahede altındadır. Tıpkı ezberinde olan bir kitap veya şiirin okunması gibi: Kitapta bir öncelik-sonralık vardır; sayfalar sırayla gelir, mısralar peş peşe okunur. Fakat zihinde o metnin tamamı bir anda hazır; orada önce-sonra diye bir ayrım yoktur.

Bu yüzden, henüz yaratılmamış olan bir şeyi yaratmak da, daha önce yaratılmış bir şeyi yeniden diriltmek de O'nun kudreti açısından aynı derecede kolay ve açıktır.

Bu itibarla, ecdadın iadeten ihyası, evladının icadından daha garib değildir. Belki daha ehvendir.

Bu itibarla, geçmişte yaşamış olan ecdadın yeniden dirilmesi, henüz hiç var olmamış evladın ilk defa yaratılmasından daha garip değildir; hatta daha ehvendir, yani akla daha yakın ve daha kolay görünür.

- Geçmiştekileri yaratmak mı daha açıktır?
- Gelecektekileri yaratmak mı daha açıktır?

İkisi de aynı derecede Allah'ın ilmine ve kudretine bakar. Hatta yeniden diriltmek, ilk defa yaratmaktan daha da kolay görünür. Çünkü bir şeyin ilk defa yoktan var edilmesi nasıl mümkün olmuşsa, daha önce var olmuş bir şeyin tekrar yaratılması da aynı kudret için elbette mümkündür. Hatta bizim anlayışımıza göre, bir şeyi yeniden yapmak, ilk defa yapmaktan daha kolay tasavvur edilir. Bu yüzden haşri inkâr etmek için hiçbir akîf gerekçe kalmaz.

İnsan kendi yaşadığını nasıl kesin biliyorsa, geçmişini de ilimle bilir; ama kabir, mahşer, cennet gibi gaybî hakikatlere bu cihetten baksa asla şüpheye yer kalmaz.

İşte bu mukayeseden anlaşıldı ki: Vukuat-ı maziye, Sâni'in bütün imkânat-ı istikbaliyeye kâdir olduğuna şahadet eden birtakım mu'cizelerdir.

İşte bu mukayeseden anlaşılıyor ki, geçmişte meydana gelen bütün olaylar ve yaratılışlar, Allah'ın gelecekte mümkün olan her şeyi de yaratmaya kadir olduğuna açık birer delil ve adeta birer mucizedir. Çünkü gözümüzün önünde sabit olan geçmiş, yoktan var etmenin fiilen gerçekleştiğini gösterir. Bir zamanlar hiç olmayan insanların, canlıların ve varlıkların

yaratılmış olması, aynı kudretin gelecekte de dilediğini yaratabileceğini ispat eder.

Bu yüzden mazi, istikbalin imkânına karşı en güçlü şahittir; geçmişteki yaratılışlar, gelecekteki yaratılışların mümkün olduğuna dair inkâr edilemez mucizeler hükmündedir.

Bir inkâr edene şöyle sorsan: “Bu kitabı yazan, bunun benzerini bir daha yazabilir mi?” veya “Şu işi yapan, bunu tekrar yapabilir mi?” Elbette “Evet, yapar” diyecektir. Çünkü geçmişte yapılanı görmüştür; o yüzden gelecekte yapılacak olandan şüphe etmez. Gördüğü fiil, geleceğe dair hüküm verdirtir.

Peki aynı insan, gözünün önünde yoktan var edilen insanları, canlıları, koca kâinatı kabul ettiği hâlde, yeniden dirilişi nasıl inkâr eder? Geçmişte bunları yapan kudret, elbette onları tekrar yapmaya da kadirdir. Madem yapmış, yine yapar; madem başlatmış, tekrar eder.

İnsan geçmişe **yakîn** ile bakıyor, geleceğe ise çoğu zaman **şek perdesi** altında bakıyor. Yani: Geçmişe: “Olmuş işte” diyor. Geleceğe: “Acaba olur mu?” diye şüphe ediyor.

Maziye inkâr edemeyen, istikbaldeki haşri de inkâr etmemelidir. Çünkü mazi, kudretin filen gösterilmiş numuneleridir.

وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ النَّشْأَةَ الْأُولَىٰ فَلَوْلَا تَذَكَّرُونَ

“Şüphesiz siz ilk yaratılışı biliyorsunuz; öyleyse neden düşünmüyor, ibret almıyorsunuz?” Vâkıa Sûresi(56) 62. Ayet

Bu ayet insanı çok net bir noktadan yakalar: Sen zaten ilk yaratılışını biliyorsun, yokluktan nasıl var edildiğini inkâr edemezsin. O hâlde neden bu açık hakikatten hareketle ikinci yaratılışı hatırlamıyor ve ders çıkarmıyorsun? Yani Kur’an, geçmişte kesin olarak bildiğimiz yaratılışı delil göstererek, gelecekteki dirilişi inkâr etmenin tutarsızlığını ortaya koyar ve insanı tefekküre davet eder

وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُ ۚ قَالَ مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ
قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنْشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ ۚ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ

“İnsan kendi yaratılışını unutup bize bir misal verdi: ‘Şu çürümüş kemikleri kim diriltecek?’ dedi. De ki: Onları ilk defa yaratan diriltecektir. O, her yaratmayı hakkıyla bilendir.” Yâsîn Suresi 78-79

İlk yaratılışı yapan, tekrar da yapar.

وَهُوَ الَّذِي يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ

“O, yaratmayı başlatandır; sonra onu tekrar iade edecektir. Bu ise O’na daha kolaydır.” Rûm Suresi 27

أَفَعَيْنَا بِالْخَلْقِ الْأَوَّلِ ؟ بَلْ هُمْ فِي لَبْسٍ مِنْ خَلْقٍ جَدِيدٍ

“İlk yaratmada aciz mi kaldık? Hayır! Onlar yeni yaratılış konusunda şüphe içindedirler.” Kaf Suresi 15

Yani: **İlkini yapan, ikincide mi zorlanacak?**

Bu ayetlerin hepsi tek bir hakikati haykırıyor: İlk **yaratılışı kabul eden, ikinci yaratılışı inkâr edemez. Mazi, istikbalin en güçlü delilidir.**

İnsan geçmişte yaşamış dedelerini kabul ediyor. Henüz doğmamış torunlarının da ileride doğacağını kabul ediyor. İkisini de yapan aynı Allah’tır. O hâlde geçmişte yaşayan insanları yeniden diriltmek niçin imkânsız olsun?

Evet, kâinat bostanında görünen şu mevcudat ve ecram, Hâlıklarının her şeye kadîr ve her şeye alîm olduğuna delâlet eden hârikalardır.

Üstad burada adeta bakışı genişletir ve insanı sadece kendi geçmişine bakmaktan çıkarıp kâinatın tamamına yöneltir. Yani **“Sadece ecdadına bakma; başını kaldır ve şu âleme bak”** der gibidir. Çünkü mesele sadece insan nesliyle sınırlı değildir; kâinatın tamamı, yıldızlardan canlılara kadar her bir varlık, aynı kudretin ve ilmin eseri olarak göz önündedir.

Böylece insan, yalnız geçmişteki yaratılışa değil, şu anda gözünün önünde sergilenen muazzam sanatlara bakarak Allah’ın her şeye kadir ve her şeyi bilen olduğunu daha açık ve kapsamlı bir şekilde görmeye davet edilir.

Evet, kâinat adeta bir bostan gibi gözümüzün önünde serilmiş; içinde sayısız varlık ve gök cisimleri (ecram) birer sanat eseri gibi teşhir edilmektedir. Bu mevcudatın her biri, sıradan ve

basit şeyler değil; bilakis harika, hayret verici yaratılışlardır.

Her birinin ölçüsü, düzeni, hikmeti ve sanatı, onların kendi kendine olmadığını; bilakis sonsuz kudret ve ilim sahibi bir Hâlık'ın eseri olduğunu açıkça gösterir. Yani bu kâinat bahçesinde gördüğümüz her şey, Allah'ın her şeye kadir ve her şeyi bilen bir Zât olduğuna güçlü birer şahit ve mucize hükmündedir.

إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لآيَاتٍ لِأُولِي
الْأَلْبَابِ

“Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün değişmesinde akıl sahipleri için deliller vardır.” Âl-i İmrân 190-191

Kâinata bak, düşün, ibret al.

أَفَلَمْ يَنْظُرُوا إِلَى السَّمَاءِ فَوْقَهُمْ كَيْفَ بَنَيْنَاهَا وَزَيَّنَّاهَا وَمَا لَهَا مِنْ فُرُوجٍ

Artık üstlerindeki göğe bakmazlar mı ki, onu nasıl bina etmiş ve süslemişiz, onun hiç bir çatlağı yoktur.

Kâf Suresi 6

وَالْأَرْضَ مَدَدْنَاهَا وَأَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ
بِه؟ يَج؟

Yeryüzünü de yaydık ve orada sabit dağlar yerleştirdik. Orada her türden iç açıcı çift bitkiler bitirdik. Kâf Suresi 7

تَبْصِرَةً وَذِكْرًا لِكُلِّ عَبْدٍ مُنِيبٍ

Bunlar, Allah'a yönelen her kula gönül gözünü açmak ve ona ibret

أَفَلَا يَنْظُرُونَ إِلَى الْإِبِلِ كَيْفَ خُلِقَتْ وَإِلَى السَّمَاءِ كَيْفَ رُفِعَتْ وَإِلَى
الْجِبَالِ كَيْفَ نُصِبَتْ وَإِلَى الْأَرْضِ كَيْفَ سُطِحَتْ

“Deveye bakmazlar mı nasıl yaratılmış? Göğe nasıl yükseltilmiş? Dağlara
nasıl dikilmiş? Yeryüzü nasıl yayılmış?”

Ğâşiye Suresi 17-20

**Kezâlik nebatat ve hayvanat; envayıyla, efradıyla, Sâni'lerinin her şeye kâdir
olduğuna şehadet eden sanat hârikalarıdır.**

Kezâlik nebatat ve hayvanat...

Bir an dur ve sadece “tür” olarak değil, **her bir fert** olarak bak! Bir çiçek türünü düşün: Gül... Milyonlarca gül var. Hepsi aynı kanuna bağlı, aynı programa göre açıyor. Bu, nev'î bir sanat: Tek bir kalemden çıkmış gibi birlik var. Ama sonra eğil, tek bir güle bak... O gül, diğerlerinin aynısı değil! Kokusu ayrı, yaprak dizilişi ayrı, rengi ayrı, ömrü ayrı... İşte burada da ferdî sanat var: Her biri özel, her biri ayrı bir nakış!

Aynı şey hayvanatta: “Kuş” bir türdür. Ama milyonlarca kuşun her biri ayrı bir kimlik, ayrı bir karakter, ayrı bir hayat taşır. Bir serçeye bak—küçücük bedende kusursuz bir denge, ölçü, refleks, yön bulma kabiliyeti... Sonra bütün kuşlara bak—göç ediyorlar, yönlerini şaşırıyorlar, aynı sistemle hareket ediyorlar. Bir yanda **nev'î birlik**, diğer yanda **ferdî harikalık!**

Kezâlik nebatat ve hayvanat, envayıyla ve efradıyla Sâni'lerinin her şeye kâdir olduğuna parlak bir şekilde şehadet eder. Çünkü bir bakıyorsun: Milyonlarca farklı tür, aynı anda, karışmadan, şaşırmadan, eksiksiz bir düzen içinde yaratılıyor. Bu, sınırsız bir kudreti gösterir.

Sonra her bir ferdine bakıyorsun: Her biri ayrı bir sanat, ayrı bir ölçü, ayrı bir hayat... Bu da o kudretin tek tek her şeye yettiğini gösterir. Ne çokluk O'nu zorlar ne de küçüklük O'na hafif gelir.

Bir çiçeği yaratmakla bir baharı yaratmak, bir hayvanı var etmekle bütün hayvanat âlemini

idare etmek O'nun kudreti açısından birdir. İşte nebatat ve hayvanat, hem türleriyle hem fertleriyle, Sâni'lerinin her şeye kadir olduğunu haykıran canlı delillerdir.

Evet, kudretine nisbeten zerrat ile şümus mütesavi olduğu gibi yaprakların neşriyle beşerin haşri de birdir. Ve keza ağaçların çürümüş dağılmış yapraklarının iadeten ihyası arasında fark yoktur.

Evet, Allah'ın kudretine nispetle zerrat ile şümus, yani en küçük parçacıklarla en büyük varlıklar arasında hiçbir fark yoktur; çünkü sonsuz kudret için küçüklük ve büyüklük engel teşkil etmez.

Bir atomu yaratmak ne ise, bir güneşi yaratmak da odur.

Aynı şekilde bir ağacın baharda yeniden yapraklanması, yani ölmüş gibi görünen dallardan hayatın tekrar fışkırması ne ise, insanların haşirde yeniden diriltilmesi de odur.

Her bahar gözümüzün önünde milyarlarca yaprak, çiçek ve canlı yeniden yaratılırken, bu hadise adeta küçük bir haşir numunesi olarak sergilenir.

Keza, sonbaharda çürüyüp toprağa karışmış yaprakların baharda yeniden ihya edilmesiyle, toprağa karışmış insan bedenlerinin yeniden diriltilmesi arasında hakikatte hiçbir fark yoktur. Çünkü her ikisi de aynı sonsuz kudretin, aynı ilmin ve aynı iradenin eseridir.

Bu hakikati—yani **küçük-büyük fark etmeksizin her şeyi yaratan kudretin, ölüleri diriltmeye de kadir olduğu** gerçeğini—çok açık ifade eden ayetler vardır:

﴿ أَوَلَيْسَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِقَادِرٍ عَلَىٰ أَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ ۗ بَلَىٰ وَهُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ ﴾

Gökleri ve yeri yaratan, onların benzerini yaratmaya kadir değil midir?

Elbette kadirdir. O, her şeyi yaratan ve her şeyi bilendir.

Yâsîn 81

﴿ فَانظُرْ إِلَىٰ آثَارِ رَحْمَتِ اللَّهِ كَيْفَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ۗ إِنَّ ذَٰلِكَ ۗ ﴾

لَمُحِي الْمَوْتِي وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

Allah'ın rahmetinin eserlerine bak: Yeryüzünü ölümden sonra nasıl diriltiyor! Şüphesiz O, ölüleri de diriltecektir. O, her şeye kadirdir.

Rûm 50

وَنَزَّلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً مُّبَارَكًا فَأَنْبَتْنَا بِهِ جَنَّاتٍ وَحَبَّ الْحَصِيدِ؟

Biz gökten bereketli bir su indirmekte, onunla meyve dolu bağlar bahçeler, tahıl ürünü olarak biçilecek taneler bitirmekteyiz.

وَالنَّخْلَ بَاسِقَاتٍ لَهَا طَلْعٌ نَضِيدٌ؟ ﴿١٠﴾

Salkımları üst üste binmiş yüksek hurma ağaçları yetiştirmekteyiz.

رِزْقًا لِلْعِبَادِ؟ وَأَحْيَيْنَا بِهِ بَلْدَةً مَيْتًا؟ كَذَلِكَ الْخُرُوجُ ﴿١١﴾

Kullarımıza rızık olsun diye. Biz o yağmurla ölü toprağa can veriyoruz. İşte öldükten sonra kabirlerden çıkışınız da böyle olacaktır.

Kaf Sûresi 9-11. Ayet

مَا خَلَقُكُمْ وَلَا بَعَثُكُمْ إِلَّا كَنَفْسٍ وَاحِدَةٍ؟ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ

Sizin yaratılmanız da, yeniden diriltiğiniz de ancak tek bir kişinin yaratılması gibidir. Şüphesiz Allah işitendir, görendir.

Lokman 28

Şimdi dersin özetini kısa başlıklarla zikredelim

1. Geçmiş - Gelecek Kıyasının Kurulması

Kesin bilinen geçmiş ile şüpheli görülen gelecek karşılaştırılır.

2. Ecdad - Evlat Aynı Kudretin Eseri

Geçmişte yaratılan da, gelecekte yaratılacak olan da aynı Sâni'in masnuudur.

3. İlimde Geçmiş-Gelecek Farkı Yok

Her iki taraf da Allah'ın ilmi ve müşahedesi altındadır.

4. Haşir, İlk Yaratılıştan Daha Garip Değil

Yeniden diriltmek, ilk defa yaratmaktan daha uzak değildir; hatta daha ehvendir.

5. Mazi, İstikbalin Delilidir

Geçmişteki yaratılışlar, gelecekteki haşrin mümkün olduğuna mucize gibi şahittir.

6. Kâinat Bir Kudret Sergisidir

Bütün varlıklar ve gök cisimleri, Allah'ın kudret ve ilmine delildir.

7. Tür ve Fertte Kudret Tecellisi

Her tür ve her birey, ayrı ayrı Allah'ın sonsuz kudretini gösterir.

8. Kudrette Büyük-Küçük Farkı Yok

Zerre ile güneş, bir fert ile bütün insanlık kudret açısından aynıdır.

9. Bahar = Haşrin Numunesi

Yaprakların dirilmesi, insanların dirilmesinin açık bir örneğidir.

10. ryn Yaprak = Dirilen İnsan

Toprağa karışan yaprakların ihyası ile insanın dirilişi arasında fark yoktur.